

ROZŠÍŘENÍ, PERIODICITA, NÁKLAD TIŠTĚNÝCH MÉDIÍ

1. Neperiodická tištěná média

1.1. Úvod

Neperiodická tištěná média existovala v různé míře ve všech sledovaných západních zemích, na Britských ostrovech, ve Francii i Německu. Na jedné straně se setkáváme s **letákovými novinami** orientovanými zpravodajsky, jejichž výskyt měl v průběhu 16.-17. století stabilnější povahu, na druhé straně existovaly i **pamfletové letáky**, které názorově formovaly své čtenáře a příležitostně mohly být i kritické vůči stávajícímu establishmentu. Z tohoto důvodu se pamfletové letáky vyskytovaly především v obdobích politicky, společensky či nábožensky turbulentních: v Německu v průběhu reformačního procesu, především v jeho jádru (1517-1530), v Anglii v období tamní buržoazní revoluce ve 40. letech 17. století, ve Francii zejména v době hugenotských válek 60.-90. let 16. století a potom v éře tzv. frondy ve 40. letech 17. století.

Údaje o rozšíření, periodicitě a nákladu novinových letáků a novinových pamfletů jsou problematické, přesnější údaje si lze prezentovat na příkladu Německa, kde byla periodická tištěná média vůbec nejrozšířenější

Průměrným **nákladem novinového letáku** v Německu bylo 1000-1500 výtisků. Vzhledem k produkci odpovídající nákladům byly příjmy z letáků rychlé. V 16. století byly letáky hojně tištěny, udržely se až do 17. století. Jak velká byla produkce letáků, nelze dnes kvůli jejich nízkému stupni uchování říci. V 16. století docházelo ke stálému nárůstu **počtu titulů**, přičemž vrchol lze hledat v poslední třetině 16. století. V pozdějším období lze zaznamenat vzestup tisku novinových letáků v souvislosti s pokusem Fridricha Falckého zaujmout český trůn (1619-1620) a se švédským vstupem do třicetileté války spojený s osobností krále Gustava Adolfa I. (1630-1632).

Po zprvu ojedinelých publikacích **zaznamenaly pamfletové letáky od roku 1517 razantní vzestup** – měla to na svědomí reformace. V letech 1501-1530 vyšlo jen v Německu snad 10 000 titulů. Produkce prudce stoupala od roku 1517, vrchol zaznamenala v roce 1524, od období 1526-1527 již nastal sestup v produkci, která se pak projevovala obdobími odlivu i přílivu zájmu. K následným vrcholům produkce došlo v letech šmalkaldské války (1546-1547). K zásadnímu snížení produkce došlo až po podepsání augšpurského náboženského míru v r. 1555. Průměrný **náklad** letákového pamfletu byl okolo tisícovky výtisků (známý pamflet Martina Luthera *Křesťanské šlechtě německého národa* o čtyřech tisících výtisků byl výjimečný).

2. Periodická tištěná média

2.1. Úvod

S přelomem 16.-17. století se objevují první **náznaky periodicity**. Cestou k tomu bylo vydávání půlročních nebo ročních přehledů.

Kolem roku 1609 se objevily první periodicky vydávané noviny ve Štrasburku a Wolfenbüttelu; ve Štrasburku vydával knihkupec Johann Carolus *Relationen: aller Fürnemmen und gedenckwürdigen Historien*, ve Wolfenbüttelu tiskař Julius Adolphus von Söhne vytvářel týdeník *Aviso, Relationen oder Zeitung*.

Po roce 1610 začaly na území Svaté říše římské vznikat v rychlém sledu první periodické noviny: v Basileji, Kolíně nad Rýnem, Frankfurtu nad Mohanem, Berlíně, Hamburku, Stuttgartu i jinde.

První periodické noviny v jiných evropských zemích:

- **Itálie:** obdržela své první noviny v r. 1613;
- **Nizozemsko:** první periodikum se zde objevilo v r. 1618 v Amsterdamu;
- **Španělské Nizozemí (dnešní Belgie):** první noviny zde vyšly v r. 1620 v Antverpách;
- **Anglie:** nejstarší periodický tisk vznikl v r. 1622 v Londýně (*Weekly Newes*);
- **Francie:** první pravidelně vycházející noviny se objevily v r. 1631 (*Gazette*);
- **Švédsko:** první noviny vydávané ve švédštině spatřily světlo světa v r. 1645;
- **Španělsko:** jako nejstarší noviny se uvádějí *Gazeta Nueva* z roku 1661, později nazvané *Gazeta de Madrid* (avšak *Gazeta de Barcelona* je prokázána již o dvacet let dříve);
- **Polsko:** datem zrození polských novin je rok 1661;
- **Dánsko:** první noviny v dánštině jsou datovány rokem 1672;
- **Amerika:** jako nejstarší noviny koloniální Severní Ameriky lze chápat *Public Occurences Both Foreign and Domestic*, které vydal Benjamin Harris 25. září 1690 v Bostonu;
- **Rusko:** první ruské noviny se objevily v Petrohradě v r. 1703, ovšem jejich vznik byl spíše výrazem vědomého směřování cara Petra Velikého na Západ než společenskou potřebou;
- **České země:** první periodické noviny v němčině se v Čechách datují do 70. let 17. století, první periodické noviny vycházející v českém jazyce pocházejí až z r. 1719.

Vyjma západního kulturního okruhu se noviny objevovaly i v jiných oblastech. V Japonsku vycházel tzv. Kavarban určený asi od roku 1615 celé veřejnosti; můžeme jej chápat jako přímého předchůdce moderních zpravodajských medií. Pravidelně vycházející noviny však v mimozápadním světě vznikaly teprve v 19. století a byly zavedeny buď díky lidem ze Západu nebo pod západním vlivem. Noviny samotné měly původ v procesu pozvolné modernizace.

Vcelku lze konstatovat, že podmínky pro vznik periodického tisku se vytvořily na různých místech Evropy takřka současně, přičemž **periodicitu podmiňovaly tyto faktory:**

- vývoj dopravních a komunikačních podmínek

- charakter společnosti
- hospodářská organizace
- rostoucí význam administrativy
- demografické proměny
- sociální proměny (rodina, vzdělání)

Náklady periodického tisku v 17. a 18. století však byly **velmi nízké**, např. náklad *La Gazette* vycházející týdně, představoval v r. 1638 1 200 exemplářů. Podrobněji si lze rozvoj rozšíření tištěných médií, zhuštění jejich periodicity a zvyšování jejich nákladů sledovat na vybraných konkrétních příkladech.

2.2. Německo, 17. století

V tomto období došlo nepochybně ke **kvantitativní expanzi**.

Do r. 1610 existovaly tři novinové tituly, ve 20. letech 17. století už 20, ve 30. letech 17. století 37 a mezi lety 1630-1640 již 60. **Tištěná média** se ovšem ani v **Německu druhé poloviny 17. století nerozvíjela plynule**, neboť okolo poloviny století počet titulů poklesl (propad ze 60 prokazatelně existujících titulů ve čtvrtém desetiletí 17. století na 41 v pátém desetiletí). Po tomto propadu počet novinových titulů opět stoupal a mezi lety 1670-1680 obsáhl počet 54 titulů. V obou posledních desetiletích století se počet titulů stabilizoval, neboť jich vzniklo jenom tolik, kolik jich zaniklo.

Se zvýšením počtu novinových titulů se velmi rozšířil **geografický dosah tohoto media**. Od počátku byly **noviny urbánním fenoménem**. Noviny vznikaly tam, kde byly předpoklady pro jejich produkci (tiskárny, poštovní síť) i recepce (čtenářské publikum).

V průběhu 17. století **se rozšířil počet míst, v nichž vycházely německy psané noviny**. Jisté je, že v první polovině 17. století jich bylo přes 30, pravděpodobně však 40, možná dokonce ještě i více. Za této situace lze již hovořit o existenci novinářství v Německu, ba přímo o síti novin. V některých regionech přitom došlo k obzvláštnímu znásobení počtu míst, v nichž noviny vycházely, na druhé straně se však objevovaly oblasti, kde byl výskyt novinových titulů minimální (např. v severozápadním Německu).

V **regionálním rozšíření** našel svůj výraz **německý partikularismus**. Kromě obchodních a svobodných říšských měst vycházely noviny především v hlavních a rezidenčních městech. Na konci století se vydávaly noviny ne jen ve všech kurfiřtstvích, nýbrž také ve středních a menších světských a duchovních teritoriích.

V **některých městech vycházel v průběhu 17. století už větší počet novin**. Vedle politických poměrů, hospodářských okolností a zájmu publika závisel stav a počet novinových titulů na dopravní situaci – příznivý vliv měly především křižující se poštovní linky.

Pro německý prostor mělo rozhodující vliv **konfesijní rozdělení země** na protestantské a katolické oblasti; centry protestantské vydavatelské činnosti byly např. Štrasburk, Augšpurk, Frankfurt n. Mohanem, Lipsko či Berlín, katolíkům náležela zase Vídeň, Mnichov a hlavně Kolín n. Rýnem.

Co se **periodicity** týče, zprvu se prosadil týdenní interval, jenž byl dán poštovním stykem. V průběhu století počet a podíl jen jednou týdně vycházejících novin klesal, zatímco především počet dvakrát týdně vycházejících titulů stoupal.

Již v **polovině 17. století** se dokonce krátce **objevil první deník, který vycházel šestkrát týdně**. Jednalo se o *Einkommende Zeitungen*, které v Lipsku, kde se křižovalo několik poštovních kursů, vydával Timotheus Ritzsch. V principu je zhuštění četnosti vydávání novin indikátorem pro vzrůstající informační toky, které pulsovaly ve společnosti 17. století.

S růstem počtu novin se v 17. století také zvýšil **dosah** tohoto media; okruh čtenářů a recipientů se zvětšil přímo enormně. Nejnižší hranicí pro rentabilitu novinového titulu lze chápat počet 250 exemplářů, průměrný **náklad** ranného německého periodika byl okolo 350-400 kusů.

Abychom dospěli ke **zhodnocení veškerého nákladu**, je nutno vyjít z přibližného počtu všech vycházejících novin: v poslední třetině 17. století se objevovalo v německo-jazyčném prostoru nejméně 60 až 70 novinových titulů. Pokud průměrné vydání mělo 350 až 400 exemplářů, veškerý náklad v kontextu týdenního vydávacího intervalu činil asi 20 000 až 30 000 výtisků.

2.3. Velká Británie, 18. století

Důsledkem mimořádně liberálních anglických poměrů bylo ohromné **rozšíření nabídky různých periodik** na novinovém trhu.

V polovině století měl Londýn již pět deníků (každý měl po 1 500 výtiscích nákladu), šest listů vydávaných třikrát týdně, pět týdeníků a vedle toho ještě celou řadu často pokoutně vydávaných listů, které se snažily vyhnout kolkovnému. **Celkový náklad londýnského tisku** dosahoval až 100 000 výtisků týdně.

2.4. Německo, 18. století

V 18. století se zde počet titulů zečtyřnásobil: okolo roku 1700 existovalo okolo 50-60 politických listů, na konci století již více než 200 (jedná se opět jen o počet zachovaných novinových titulů, jejich počet skutečný mohl být až 250 či snad dokonce 300).

Vzestup počtu titulů však **neprobíhal plynule**; v první čtvrtině století stagnoval, ne-li dokonce poklesl, poté kontinuálně rostl, v poslední třetině století, kdy došlo k zdvojnásobení produkce, lze hovořit o dynamizaci rozvoje. Mělo to různé důvody, především politické: sedmiletá válka, americká a francouzská revoluce. Značný vzestup novinové produkce však také probíhal v mírových etapách, např. v desetiletí před rokem 1789, což způsobil německý osvícenský absolutismus, který chápal noviny jako nástroj osvěty.

S růstem počtu novinových titulů se také zvýšila jejich **dostupnosti**; zatímco ve druhé polovině 17. století vycházely noviny asi v 50 místech, v 18. století již na 200 místech.

Vzrůstající příval zpráv bylo nutné řešit **zhuštěním periodicity** novinových titulů. V 18. století se přecházelo na interval 3x týdně, na konci století pak na 4x týdně, což byl především případ novin ve velkých městech, kam poštovní linky dodávaly dostatek informačního materiálu a kde bylo početné a finančně zajištěné publikum. V menších městech vydávali tiskaři noviny dvakrát týdně, pokud nezůstávaly u týdenního intervalu.

Odhad **dosahu** novin 18. století se provádí obdobnou metodou jako u novin 17. století. Na konci 18. století existovalo kolem 200 titulů. Pro 50 nejvýznamnějších z nich odhaduje německý mediolog Welke průměrný čtyřtisícový **náklad**, vcelku však představoval průměrný náklad všech novinových titulů jen 600-700 kusů.

Nejvyššího nákladu dosahoval *Hamburgischer unpartheyischer Correspondent*: pro rok 1739 13 000 exemplářů, v 80. letech už přes 21 000 kusů a v následujícím desetiletí dokonce 25-30 000 exemplářů.

V pozdním 18. století mohlo v Německu týden co týden vycházet nejméně 300 000 výtisků novin, což znamenalo oproti předešlému století desateronásobné zvýšení.

2.5. Velká Británie, první polovina 19. století

Náklady deníků byly na počátku století pouze v okruhu několika tisícovek, výjimkou byl *The Times*.

Např. v r. **1803** měly z anglických deníků největší náklad *Morning Post* 4 500 výtisků a *Morning Chronicle* 3 000 výtisků.

V r. **1829** mělo všech 17 londýnských deníků celkový jednorázový náklad 40 000 kusů, přičemž nejrozšířenější byly *The Times* s 10 000 exempláři, *Morning Herald* s 8 000 výtisky a *Morning Chronicle* se 4 000.

Jestliže zde v r. 1781 existovalo 76 novin, tak to v r. 1821 bylo již 267 periodik, přičemž tento trend měl dále vzrůstající tendenci: v r. 1851 to bylo již 563 novin.

Náklad *The Times* stavěl list i v tomto kontextu na první místo: 10 000 v roce 1825, 30 000 v roce 1847, 65 000 v roce 1861. Vysoké náklady souběžně zajišťovaly **vysoké příjmy** z inzerce a reklamy. Velké příjmy zajišťovaly listu **nezávislost na vládách** a také mu umožňovaly velkorysé **investice do technologického aparátu** a do zpravodajských služeb. Zatímco v r. **1855 dosáhly náklady *The Times* 55 000 výtisků** na číslo, jejich konkurenti **měli dohromady pouze 20 900 výtisků**.

2.6. USA, první polovina 19. století

Na přelomu století už většina přístavů a obchodních center v USA měla vlastní deníky; z toho Filadelfie 6, New York pět, Baltimore 2 a Charlestone 2. Filadelský *New World* měl nadto samostatné ranní a večerní vydání, třebaže jen krátkodobě. Průměrný náklad obvykle nepřesahoval 1 500 výtisků, cena novin byla totiž tak vysoká, že si je mohli dovolit číst jen zámožní jedinci. Nejvyšší náklady sahaly ke 4 000 výtisků.

Počet titulů však **neustále rostl**. V roce 1801 existovalo 200 titulů, v roce 1820 vycházelo v zemi 512 listů, 1828 již 900, 1833 1 200 a nedlouho před občanskou válkou to již bylo na 3 000 titulů. Počet deníků se v tomto období zvýšil z 20 na 65 titulů.

Z hlediska **periodicity** převažovaly týdeníky: z 512 titulů v roce 1820 bylo 422 týdeníků, 66 listů vycházelo 2-3x týdně, pouze 24 bylo deníků.

2.7. Německo, první polovina 19. století

I zde se postupně zvyšovala četnost periodicity. Stále ještě existovalo mnoho listů, které vycházely jenom 2 týdně, zejména nově vznikající tituly. **Rostl** však i **počet deníků**.

Augšpurský *Allgemeine Zeitung* vycházel už před rokem 1818 7x týdně. Denní formu periodicity přijaly v roce 1829 *Kölnische Zeitung*, v červenci 1831 královecký *Hartungsche Zeitung*.

V roce 1847 bylo v *Deutsche Zeitungskatalog* uvedeno 1 012 politických a lokálních listů s veškerým nákladem okolo 1,039 milionu exemplářů, což bylo zřetelné navýšení proti nějakým 300 000 exemplářů koncem 18. století.

Náklad novinových titulů lze na konci předbřeznového období (před 1848) odhadnout na tisíc výtisků. Rozptýl se přitom nalézá mezi několika stovkami a několika tisíci exemplářů. U listů s nízkým nákladem (asi 500-800 exemplářů)

byla poptávka lokálně omezena, čemuž zřejmě odpovídala jejich malá rentabilita. Úspěšnější listy, zvláště nadregionální, dosahovaly již vyšších nákladů: např. augšpurský *Allgemeine Zeitung* v roce 1825 4 000 exemplářů, v roce 1845 už více než devět tisíc; u *Rheinische Zeitung* náklad vzrostl od srpna 1842 do ledna 1843 z 800 na 3 400 kusů; a berlínské *Vossische Zeitung*, kterých bylo již v roce 1830 tištěno skoro 7 000, mohly svůj náklad v letech 1840-1848 více než zdvojnásobit na 20 000 výtisků.

3. Masová tištěná média

3.1. USA, 19. století

Velký kvantitativní rozvoj tisku v první třetině 19. století umožnil vznik masového tisku ve druhé třetině století a v poslední třetině tohoto století pak jeho mohutný rozvoj. Přispěl k tomu jednak svobodomyšlný přístup státu, jednak šířící se průmyslová revoluce.

Na východě USA se prosadil fenomén „masového tisku“. Ve 30. letech 19. století, kdy se tento typ tisku začal rozvíjet, byl ovšem jeho dosah ještě omezený. V malých a středních městech si tisk udržoval kontinuitu.

V roce 1833 odstartoval v New Yorku Benjamin Day svůj projekt levného deníku, *The New York Sun*. Úspěch listu byl ohromný. Po několika měsících měl náklad 5 000 výtisků, během půl roku dosáhl deník nákladu 8 000 výtisků, což byl takřka dvojnásobek nákladu tehdy největšího newyorského deníku *The Courier*. V následujícím období náklady *The Sun* dále rostly: z průměru 15 000 výtisků vzrostl náklad na 27 000 výtisků v roce 1836.

Krise v roce 1837 přispěla ke krachu řady masových listů, z boje vyšel vítězně *The New York Herald*, který v roce 1835 založil James Gordon Bennett, jemuž se rychle podařilo dosáhnout svého cíle: před občanskou válkou dosáhl list **nejvyššího nákladu v kontextu amerických deníků** – 77 000 výtisků, zatímco *New York Sun* měl jen 59 000 výtisků.

V r. 1883 koupil Joseph Pulitzer, *New York World*. Pro Pulitzerera bylo **charakteristické, že spojoval senzačnost zpravodajství se seriózní editorskou činností**. Byl to on kdo vytvořil **základní rysy nové masové žurnalistiky**. Denní náklad jeho listu zpočátku stál na 15 000 exemplářích, po prvním roce stoupl na 61 000, po dvou letech na 100 000, v třetím roce – 1886 – dosáhl 250 000 kusů. V r. 1887 Pulitzer zavedl večerní vydání *New York Evening World*. V r. 1892 už mělo ranní a večerní vydání *New York World* náklad 374 000 výtisků.

Pro srovnání: ostatní tehdejší americké deníky měly jednorázově následující náklady – *Chicago Daily News* 243 000 výtisků, *Philadelphia Evening Item* 182 000, *New York Daily News* 178 000, *Boston Globe* 170 000, *Boston Herald* 143 000.

U řady listů ve významných amerických městech tehdy nedosahoval náklad přes 20 000 výtisků. Průměrný náklad 1 650 amerických deníků tvořil v r. 1890 pouze 5 200 výtisků. Mnoho venkovských týdeníků přitom stále ještě spočívalo na tisícovém nákladu.

V r. **1895** získal Pulitzer rovnocenného konkurenta: **William Randolph Hearst** **zakoupil** newyorské noviny *Morning Journal*, z nichž záhy udělal *New York Journal* a **poprvé stanovil jeho cenu na 1 penny** (Pulitzer následně redukoval cenu svého listu rovněž na 1 penny).

V soutěži obou tiskových magnátů pak jejich listy, *New York World* a *New York Journal*, dosáhly na přelomu 19.-20. století více než milionových nákladů.

3.2. Francie, 19. století

Počátkem druhé třetiny 19. století se postupně **někteří vydavatelé začali orientovat i na nižší střední a nižší vrstvy**, díky čemuž se ve Francii **poprvé v Evropě objevily deníky s masovým nákladem**.

V r. **1836** vyšly v **Paříži** *La Presse*, založené Émilem de Girardinem, a *Le Siècle* Armanda Dutacqa. Zprávy sem přicházely z o rok předtím založené zpravodajské agentury Havas. Oboje noviny snížily roční předplatné a financovaly se spíše díky inzerci a reklamě. Náklady ležely někde mezi 20-30 000 výtisky.

K rozvoji tištěných médií přispívalo sjednocení ceny čísla na 5 centimů, význam to však mělo hlavně v Paříži.

Zatímco **náklad** všech periodik v **Paříži** v r. 1870 představoval milion výtisků, v r. 1914 to bylo 5,5 milionu. V **departementech** se náklad v uvedeném období zvýšil z 0,35 na 4 miliony výtisků. V r. 1914 byl náklad čtyř nejúspěšnějších titulů v Paříži tak vysoký, že neměly konkurenta ani ve Velké Británii.

V r. **1914 dosáhl francouzský trh téměř nasycenosti, na rozdíl od poměrů v USA, Velké Británii i Německu**.

V l. **1871-1914 vycházelo v Paříži 50-70 deníků**, ovšem řada periodik měla jen nízký náklad. V r. 1910 mělo ze 60 periodik **9 náklad** jen 5 000 výtisků a 25 dokonce pouze 500 kusů. Naproti tomu **čtyři nejvýznamnější tituly** – *Le Petit Journal*, *Le Petit parisien*, *La Matin* a *Le Journal* – **obhospodařovaly až 75 % pařížského nákladu a měly dohromady více než 4 miliony výtisků**.

3.3. Velká Británie, 19. století

Zrušení daní postihujících tištěná média znamenalo ve druhé polovině 19. století **rozvoj jednak regionálních novin, jednak masového tisku**. Likvidace daní znamenala pouze odstranění poslední překážky, politické, socioekonomické a technologické podmínky byly ve Velké Británii příznivé již předtím.

Levný masový tisk, zvaný penny-press, byl určen pro nejširší vrstvy obyvatelstva. **Prvním listem tohoto typu byl *Daily Telegraph***.

Úspěšně se rozvíjely také **večerníky**, jejichž cena se ustálila na půl penny. Prvním takovým londýnským večerníkem byl ***Echo***, který vznikl v r. 1863.

Hojně byly také zakládány **nedělníky**, které odebírali čtenáři, pro něž denní koupě novin byla pořád ještě luxusem. Nedělníky se soustředily na nepolitické zprávy, přesto však sehrály významnou roli v tom, že popularizovaly zvyk číst tisk.

Penny-press posílil tržní trendy v oblasti anglických tištěných médií. Na rozdíl od jiných zemí zůstaly anglické penny-press politické, nepřinesly depolitizaci tištěných médií.

Mimořádný úspěch zaznamenal především *Daily Mail*. Noviny, které se objevily na samém konci 19. století, měly vycházet v nákladu 100 000 výtisků, na více než 150 000 nepomýšlel ani sám jejich majitel Alfred Harmsworth. Avšak **už první číslo bylo prodáno v nákladu 397 215 exemplářů. Na začátku 20. století měl *Daily Mail* okolo 800 000 výtisků nákladu, milionovou hranici překročil v r. 1915**. Nákladově nejsilnějším tištěným médiem byl list až do r. 1933.

3.4. Německo, 19. století

Ve druhé polovině 19. století došlo ke zhuštění **periodicity**. Deníky sice ještě nebyly pravidlem, u velkých novin to však již bylo obvyklé. Některé deníky se dokonce snažily přecházet na více než jedno denní vydání, tedy na ranní a večerní, případně odpolední.

Krajské a lokální listy vycházely ještě v **nákladech** kolem 1 000 výtisků, **politické noviny** se zpravidla pohybovaly v rozmezí 3 000 až 10 000 exemplářů. Jen několik málo **větších listů** dosahovalo vyššího nákladu.

O **kvantitativní expanzi tisku** lze hovořit až **po r. 1871**, tedy po sjednocení Německa v tzv. Druhé císařství pod vládou Hohenzollernů. Impulsem zde byla **liberalizace právních podmínek**, ale také hospodářské podmínky. Císařství bylo **dobou tzv. gründerů** – hlavně v 80. letech – kteří přivedli německou ekonomiku k rozmachu, což se pozitivně projevilo i v mediálním kontextu.

V r. 1881 bylo spočítáno 2 437 novin. Ve srovnání s počtem z r. 1862, kdy to bylo okolo 1 300 titulům, se jednalo o téměř zdvojnásobení počtu. Následně zjišťujeme zřetelnou expanzi: 3 069 (1885) a 4 138 (1906). Tím bylo dosaženo určité hranice nasycení, v následujících

letech došlo k mírnému poklesu na 3 928 (1908) a 3 894 (1913). V předvečer I. světové války však existovalo již 4 221 titulů.

Německo bylo už od 17. století vnímáno jako země novin, s množstvím lokálních či regionálních titulů pevně svázaných s místem svého původu. Velký počet novinových titulů měl jen nepatrné rozšíření; tzv. **trpasličí noviny** byly jak ekonomicky, tak publicisticky slabé a také ve stálém nebezpečí dostat se do politické závislosti či padnout za oběť procesu koncentrace tisku. Ačkoliv politické sjednocení nebránilo širší decentralizaci tištěných médií, přece jenom **měl vznik moderního německého státu za následek, že přednostní postavení získával berlínský tisk.**

V r. 1895 zde vycházelo 36 politických novin všech možných odstínů. Berlín se konečně i z hlediska mediálního stál tím, čím byl např. pro Velkou Británii Londýn či Paříž pro Francii.

Berlínský tiskový trh byl za císařství opanován třemi velkými nakladatelskými podniky, které zřídily první tiskové koncerny v Německu. Rudolf Mosse, Leopold Ullstein a August Scherl spojili ve svém vlastnictví celou řadu novin a časopisů.

Rudolf Mosse, jehož počátky jsou spjaty s anončními expedicemi, začal svůj vzestup nakladatele v r. 1871 s *Berliner Tageblatt*.

Nejvážnějšího konkurenta získal R. Mosse v **Leopoldu Ullsteinovi**. 1. ledna 1878 zavedl list *Berliner Zeitung*, z něž učinil moderními podnikatelskými metodami úspěšný tiskový orgán. V r. 1898 uvedl na scénu *Berliner Morgenpost*. Starý *Vossische Zeitung* přešel v r. 1914 také do jeho majetku. Zakladatelské novátorství konečně vrcholilo založením *BZ am Mittag*, jehož první vydání bylo na berlínských ulicích vyvoláváno 22. října 1904. Tím se v Německu zrodil bulvární list distribuovaný formou pouličního prodeje – teprve nyní se zde rozšířil prodej formou kolportérů a pouličních stánků. **Nízká cena pěti feniků byla určitým cenovým převratem.** Ale také žurnalisticky spočíval *BZ am Mittag*, který brzy nahradil ranní a večerní vydání *Berliner Zeitung*, na nejvyšší aktualitě, jakož i na nových prostředcích a formách zpravodajství. 15. dubna 1905 se tu poprvé objevila sportovní příloha a tím **reflexe fenoménu sportu**. Přece však tento „bulvární list“ zůstal v podstatě stále ještě seriózním titulem, nesrovnatelným s poměry v tehdejších USA, v nichž se už bouřlivě rozvíjely senzační listy typu „Yellow Press“.

Třetí berlínský „koncernový magnát“ byl **August Scherl**. Jeho nejvýznamnějším nakladatelským počinem byl *Berliner Lokal-Anzeiger*, který se koncentroval na lokální inzerci. **Zatímco tiskové koncerny Mosseho a Ullsteina měly za císařství liberální zabarvení, vystupoval Scherl v duchu pravicově nacionální údernosti.**

Uvolnění masové komunikace se nikde neprojevovalo tak zřetelně jako v číslech o rozšíření novin. Schardt pro rok 1897 spočítal u 3 405 novin úhrnný náklad 8,9 milionů výtisků. Podle Stoklasy dospěl celkový náklad v r. 1910 u 3 894 titulů na 17,8 milionů exemplářů. Z těchto dat lze vyvodit: **dosah tištěných médií byl v císařské říši enormní**, přičemž vysvětlením zde nemůže být pouhý přírůstek obyvatelstva – v r. 1900 žilo v Německu 56,4 milionů lidí, 1910 64,9 milionů.

3.5. Velká Británie, první polovina 20. století

Listem, který v zemi poprvé přesáhl hranici dvoumilionového nákladu, byl *Daily Herald*. Stalo se to v r. 1933, již v r. 1936 však vycházel *Daily Express* v nákladu 2 126 000 výtisků.

Další listy měly v r. 1936 následující náklady: *Daily Herald* 2 000 000, *Daily Mail* 1 717 000 a *News Chronicle* 1 335 000 výtisků.

Do budoucna se mělo ukázat, že náklad *Daily Heraldu* byl umělý, čtenáři odcházeli a nakonec byl list i ztrátový.

Ve 30. letech 20. století už byla anglická tištěná média nikoliv především informačními nástroji, ale průmyslovým odvětvím, které vytvářelo zábavu pro nejširší vrstvy obyvatelstva, což vedlo k poklesu důvěryhodnosti tisku ve Velké Británii.

3.6. Francie, první polovina 20. století

Ve srovnání s vývojem anglosaské žurnalistiky **prodělávala francouzská tištěná média určitou stagnaci**; jen velmi **pomalou se zvyšovaly náklady** (u deníků v l. 1920-1939 pouze z 10 milionů na 12 milionů). Na rozdíl od anglosaského prostředí se v tomto období ve Francii **neujal bulvární tisk**, který většina francouzské čtenářské veřejnosti odmítla.

3.7. Německo, první polovina 20. století

Počet novin byl v Německu díky I. světové válce zdecimován. Z více než 4 000 titulů (1914) poklesl nyní celkový stav na 3 200 (1917-1918). Po konci války opět stoupl počet novinových titulů na 3 448 (1921). V r. 1925 to bylo ale asi o 300 méně; lze se domnívat, že to byl výsledek předchozí hyperinflace. Poté se ovšem počet titulů tištěných médií opět zvyšoval: 1927 to bylo 3 241, 1928 3 356 a 1932 3 723. Z těchto údajů nelze poznat případný vliv světové hospodářské krize. Vcelku lze ale konstatovat, že i v Německu zasáhla tištěná média konkurence nových médií, jako byl rozhlas a filmový týdeník.